
DET TYSKA SUPERVALÅRET

INGMAR KARLSSON

Under 1994 kommer en mängd parlamentariska val att genomföras i Tyskland. Osäkerheten om utgången är stor. Riskerna för att Tyskland hamnar i ett låst parlamentariskt läge och att några mindre rumsrena partier vinner framgång är dessutom överhängande. I detta läge har många räknat ut förbundskansler Helmut Kohl, vilket alltid har visat sig vara förhastat.

PV är förkortningen för dagen i den tyska politiska diskussionen. Den står för "Politikverdrossenheit" - ett ord som närmast kan översättas med leda vid och missnöje med allt vad politik, partier och politiker heter. Enligt opinionsmätningar har mellan 40-50 procent av den tyska väljarkåren drabbats av PV. Endast 10 procent i den "gamla" Förbundsrepubliken betecknar sig i dag som "övertygade väljare." I det forna DDR är det ännu värre - fem procent.

I detta stämningläge skall i år inte mindre än 19 val hållas mellan mitten av mars och mitten av oktober; 17 kommunal- och delstatsval, presidentval och, som kulmen, valet till förbundsdagen den 16 oktober. Den 12 juni blir en nyckeldag. Då hålls samtidigt val till europaparlamentet över hela Tyskland och

---

Ambassadör INGMAR KARLSSON är chef för utrikesdepartementets idé- och analysgrupp.

kommunalval i sju delstater. Resultaten där kan få en stor psykologisk effekt för förbundsdagsvalet.

Utgångsläget inför detta supervalår är att de båda stora partierna, kristdemokraterna (CDU) och socialdemokraterna (SPD), ingår i åtta olika varianter av regeringskoalitioner, där endast kombinationen kristdemokrater och gröna saknas.

Trafikljuskoalition

I Bonn regerar CDU tillsammans med det liberala FDP men i inte mindre än 11 av 16 delstater sitter socialdemokraterna i regeringen. SPD regerar ensamt i Nordrhein-Westfalen, Saarland och Schleswig-Holstein. Partiet bildar så kallade stora koalitioner med CDU i Berlin och Baden-Württemberg, styr tillsammans med liberalerna (FDP) i Rheinland-Pfalz, med de gröna i Niedersachsen och Hessen, med det nybildade protestpartiet Statt-Partei i Hamburg i vad som kallas

en röd-grå koalition samt bildar så kallade trafikljuskoalitioner i Bremen och Brandenburg (socialdemokrater, liberaler och gröna).

CDU styr ensamt i Sachsen, men till föga glädje för Kohl eftersom hans främste interne vedersakare Kurt Biedenkopf är regeringschef. Vidare leder kristdemokraterna koalitionsregeringar med liberalerna i Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen-Anhalt och Thüringen. I Bayern slutligen regerar den lokala kristdemokratiska avläggaren CSU som vanligt ensamt, en position som nu hotas både från höger och vänster i valen i september eftersom ingen kunnat fylla luckan efter Franz Josef Strauss.

Avgångna ministrar

Soffliggarpartiet har således aldrig haft en så stor potential som inför detta supervalår. Både etablerade och nybildade missnöjespartier på höger- och vänsterkanten vädrar morgonluft i ett politiskt klimat som präglas av att inte mindre än nio ministrar i Bonn och en rad delstatsministrar av olika partikulör tvingats lämna sina poster, i alltför många fall efter att inte ha kunnat skilja på sin egen plånbok och statskassan.

Överraskningarna kan därför bli många och jordskredsresultat kan heller inte uteslutas i flera av dessa val. Förningar gavs redan i slutet av förra året. I Hamburg förlorade SPD sin majoritet och bildar nu koalition med det nybildade Statt-Partei ("I stället för partiet"), som blev tungan på vågen utan något an-

nat politiskt program än kravet att vanligt folk skall kunna göra sin röst hörd. I kommunalvalen i Brandenburg i december fick CDU uppleva nesan att endast bli tredje kraft efter inte bara SPD utan också det östtyska kommunistpartiets efterföljare PDS. Detta fick inte mindre än 21,9 procent mot CDU:s 19,7.

Störst möjligheter har extrempartierna i valet till europaparlamentet som alltid har lockat protestväljare. Detta har i sin tur föranlett de små partierna på högerkanten att satsa extra vid dessa val tillfällen. I kombination med ett lika sedvanligt lågt deltagande kan resultatet mycket väl bli att det nybildade anti-Maastrichtpartiet, "Bund freier Bürger", de högerradikala republikanerna blir representerade i europaparlamentet. Detta skulle då paradoxalt nog få en tysk representation som på intet sätt återspeglar det politiska stämmningsläget eller synen på Europa i Tyskland och detta vid en tidpunkt när parlamentet fått några av de ökade befogenheter som Bonn länge kämpat för.

Minskad attraktionskraft

Partierna på ytterkanterna kommer säkerligen också att uppvisa framgångar i delstatsvalen men framför allt i kommunal- och europavalen som alltid lockar protestväljare. När det sedan drar ihop sig till förbundsdagsval minskar säkerligen deras attraktionskraft även denna gång men kanske inte i lika stor utsträckning som tidigare.

Vid supervalårets början är utgångslä-

get i opinionsmätningarna att SPD ligger bättre till än på mycket länge. Partiet närmar sig 40 procent med CDU tre-fyra procentenheter på efterkälken. Den stora skillnaden jämfört med förbundsdagsvalen 1990 finns i det forna DDR. Här vann Kohl valet 1990 men nu har anhängarskarorna sjunkit från 42 procent till runt 20. Bitterheten över att enheten inte automatiskt gav ett liv i välfärd och överflöd riktas nu mot förbundskanslern som anklagas för medvetna löftesbrott i den förra valkampanjen.

Kampen om väljarna i det forna DDR tycks redan nu urarta till politisk gyttejebrottning. CDU anklagar öppet ledande företrädare för SPD, levande och döda, för att rentav ha kollaborerat med den östtyska regimen samtidigt som man påminner väljarna om att kristdemokraterna aldrig sviktade i fråga om enheten. Som motdrag pekar SPD på den döde Franz Josef Strauss påstådda vänskap med Honecker och hävdar att det aldrig förelåg någon grundläggande skillnad mellan socialdemokratisk och kristdemokratisk politik gentemot DDR.

Fortsatt liv för PDS

De båda stora partiernas agerande riskerar att ytterligare förstärka föraktet i öst för "Besserwessis". 57 procent av alla östtyskar sade sig nyligen i en opinionsundersökning anse att socialismen var en bra idé men att den förfuskats av de östtyska kommunisterna. 46 procent anser att en tredje väg mellan socialism och kapitalism borde ha varit möjlig efter åter-

föreningen, stämningar som gav utslag i kommunalvalen i Brandenburg. Denna "ostalgi" tycks nu garantera det tidigare dödförklarade PDS fortsatt liv i förbundsdagen. För att överleva behöver partiet vinna tre direktmandat, vilket nu förefaller högst sannolikt. PDS kan kanske rentav klättra över femprocentsspärren för hela riket. För detta krävs dock att man når upp till drygt 23 procent i de nya delstaterna. Partiet måste således även i de fyra övriga delstaterna i öst lägga ytterligare ett par procent till siffrorna i Brandenburg.

I de "gamla" förbundsländerna kommer kampen mellan CDU och SPD att utkämpas om väljarna i mitten. Både Kohl och Scharping koncentrerar sig på den växande väljarreservoir som de tveksamma ("die Verdrossenen") utgör. Kohl kommer att betona sin erfarenhet i utrikes- och europapolitiken, den "inre säkerheten" och nödvändigheten av en åtstramning av invandrings- och asylpolitiken. Han kommer också att betona det faktum att Scharping är ung, aldrig har suttit i en regering i Bonn, att han är ny som partiordförande och endast har en kort erfarenhet som regeringschef i Rheinland-Pfalz.

Partiet under kontroll

Nyckelordet för SPD är därför "Regierungsfähigkeit". Det gäller att visa att de senaste årens interna turbulens är ett avslutat kapitel och att Scharping trots sin ungdom och oerfarenhet på riksplplanet har partiet under kontroll. Han har

redan lyckats med konststycket att få andra ledande socialdemokrater - Brandts rivaliserande "barnbarn" - att undvika att attackera varandra och i stället koncentrera sig på sina motståndare. Däremot kvarstår partiets interna problem vad gäller försvars- och säkerhetspolitiken och synen på tyskt deltagande i NATO-insatser utanför NATO:s eget territorium och i FN:s fredsbevarande styrkor. Denna interna debatt skrämmer dock knappast bort de obeslutsamma på det politiska mittfältet. Så gör ej heller Scharpings person, vilket i hög grad var fallet med Oscar Lafontaine, det senaste valets socialdemokratiska kanslerkandidat. Scharping har också undvikit att ta klar ställning till en röd-grön koalition för att inte skrämra bort denna viktiga väljarpotential i mitten.

Framför allt har han enligt de senaste opinionsmätningarna lyckats ge SPD högre siffror i fråga om ekonomisk kompetens än CDU. 35 procent av väljarna säger sig tro att SPD kan föra dem ur den ekonomiska krisen men endast 23 procent tilltror CDU detta. Det är också föga troligt att konjunkturen skall hjälpa Kohl ur detta dilemma. Tillväxten under 1994 beräknas som högst till 1,5 procent, dessutom utan effekt på sysselsättningen.

Väljarkårens vakthund

Sedan 25 år har det liberala FDP ingått i regeringen först i koalition med socialdemokraterna och sedan "die Wende" 1982 med CDU. Den liberala kärnan i

partiet beräknas dock bara uppgå till ett par procent. Partiet sitter i förbundsdagen därför att väljarna velat ha ett korrektiv gentemot de båda stora partierna. Som tungan på vågen har partiet som väljarkårens vakthund kunnat se till att SPD inte gått för långt åt vänster i regeringsställning och att CDU håller sig från högerkanten. Trovärdigheten i denna roll har inte minst berott på politiker som Walter Scheel och Hans-Dietrich Genscher. Nu när även den senare lämnat den aktiva politiken måste FDP sätta sin tillit till en partiledare, Klaus Kinkel, som först för ett par år sedan gick in i partiet och ännu, trots sin position som utrikesminister, fortfarande mera har en tjänstemanna- än en politikerframtoning. Partiet ligger nu farligt nära spärren i opinionsmätningarna och måste lita till kamrat fem procent och inte till den liberala politikens något svårbegripbara innehåll.

Väljarna i mitten

Om liberalerna lever ett farligt liv kan de gröna däremot vara ganska säkra på att återkomma till förbundsdagen efter en fyraårig frånvaro. I den utdragna kampen mellan "Realos" och "Fundis" tycks de förra ha avgått med en definitiv seger och partiet visar nu i fyra delstater att det även kan vara ett regeringsalternativ. Utsikterna att komma över femprocentgränsen med bred marginal på många håll stärks dessutom av den socialdemokratiska valstrategin att slåss med CDU om väljarna i mitten.

Å andra sidan lämnar ju detta högerflygeln öppen för republikanerna och ännu värre politiska grupperingar. Genom en lag- och ordningsprofil försöker CDU och CSU beröva dem deras slagkraftigaste ämnen men samtidigt får detta inte ske på ett sätt som skrämmer bort mittenväljarna. För att hålla rent högerut och därmed säkra fortsatt majoritetstyre i Bayern har CSU-ledaren Stoiber i desperation gått så långt i främlings- och europafientlighet att han blivit offentligen åthutad av kristdemokratiska regeringsledamöter i Bonn.

Förmodligen kommer förbundsdagen att få minst fem partier; SPD, CDU/CSU, FDP, de gröna och PDS och det kan inte helt uteslutas att även republikanerna klarar femprocentsgränsen. En sådan valutgång skulle inte bara omöjliggöra en fortsatt majoritet för kristdemokrater och liberaler utan även en röd/grön sådan.

Rumsrenhet

En utväg finns dock ur detta dilemma. Om republikaner, det nynazistiska DVU, Statt-Partei och det nya anti-EG-partiet och PDS i den "gamla" Förbundsrepubliken binder 10 procent av rösterna utan att själva komma in i förbundsdagen räcker 45 procent för att bilda en koalitionsregering mellan två partier i konstellationerna SPD/FDP, SDP/de gröna eller CDU/FDP. Även en trafikljuskoalition mellan socialdemokrater, liberaler och gröna skulle vara en möjlighet men vad som är sant i Bremen

och Brandenburg är nog för åtminstone några år framåt fortfarande osanning i Bonn. Så stor är ännu inte tilliten till de grönas rikspolitiska rumsrenhet.

Åtta månader är en lång tid i politiken. Många överraskningar väntar oss säkerligen i detta den samtyska demokratins andra testlopp. Ändå tycks mycket tala för att valresultatet framtvingar ett återupplivande av den stora koalitionen mellan CDU och SPD 1966-69. För en sådan talar nu också det faktum att de fem delstatsvalen i öst torde leda till att SPD får två tredjedelsmajoritet i förbundsrådet, vilket ger socialdemokraterna möjlighet att blockera beslutsprocessen i Bonn.

Fyra problem

Kohls mål är självfallet i första hand att fortsätta som regeringschef för den nuvarande koalitionen. Om en sådan majoritet ej kan uppnås torde han dock vara beredd att bilda en stor koalition med socialdemokraterna som juniorpartner. Med Scharping har hindren för en sådan regering, som vore otänkbar med Lafontaine, minskat. Den stora koalitionen skulle då bildas med motiveringen att den behövs för att lösa de fyra stora problem som det enade Tyskland nu står inför; att definiera dess roll i världen, ta itu med invandrings- och asylproblemen, vända den ekonomiska nedgången och minska arbetslösheten samt genomföra den nödvändiga reformeringen av den tyska socialstaten.

Däremot skulle han själv aldrig accep-

tera birollen som vicekansler. Om SPD blir största parti kommer han säkerligen överlämna denna- och partiledarrollen till Wolfgang Schäuble.

Mot denna bakgrund talas det nu i Tyskland inte bara om "das Superwahljahr" utan också om "Kanzlerdämmerung" (kanslerskymning). Kohl låter sig dock inte räknas ut i förväg. Åtta månader är som sagt en lång tid i politi-

ken. Deklarationer om Kohls politiska död har tidigare visat sig vara förhastade vid många tillfällen. Även om det nu ser dystrare ut än någonsin får han kanske på kvällen den 16 oktober åter anledning att citera sitt käraste politiska ordspråk; "Die Hunde bellen, die Karawane zieht weiter".

Hundarna skäller, karavanen drar vidare.

Supervalårets kalender

13 mars	Delstatsval i Niedersachsen
20 mars	Kommunalval i Schleswig-Holstein
23 maj	Förbunds församlingen väljer en ny tysk president
12 juni	Val till europaparlamentet
	Kommunalval i Baden-Württemberg
	Kommunalval i Mecklenburg-Vorpommern
	Kommunalval i Rheinland-Pfalz
	Kommunalval i Saarland
	Kommunalval i Sachsen
	Kommunalval i Sachsen-Anhalt
	Kommunalval i Thüringen
26 juni	Delstatsval i Sachsen-Anhalt
11 sept	Delstatsval i Brandenburg
	Delstatsval i Sachsen
25 sept	Delstatsval i Bayern
oktober	Delstatsval i Thüringen (tidpunkt ej fastlagd)
	Delstatsval i Mecklenburg-Vorpommern (tidpunkt ej fastlagd)
16 okt	Förbundsdagsval